OZOD SHARAFIDDINOV SHE’RIYATNING ZUKKO TANQIDCHISI.

Tursunaliyeva Munisaxon

Farg‘ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o‘qitish o‘zbek tili 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ozod Sharafiddinovning she’riyat tanqidiga oid qarashlari zamon ruhi va poetik tafakkur taraqqiyoti kontekstida tizimli-strukturaviy asosda tahlil qilindi. Sharafiddinovning poetik mazmun, obrazlar tizimi, badiiy tafsilotlar va adabiy an’anaga yondashuvi, shuningdek, intertekstual va komparativ tahlil usullari asosida aniqlab berildi. Natijada, uning tanqidiy modeli zamonaviy adabiyotshunoslik uchun innovatsion metodologik asos sifatida tavsiflandi.

Kalit so‘zlar: ozod sharafiddinov, she’riyat tanqidi, tizimli tahlil, strukturaviy yondashuv, poetik tafakkur, intertekstual tahlil, adabiy an’ana, innovatsion metodologiya.

ОЗОД ШАРАФИДДИНОВ КАК ПРОНИЦАТЕЛЬНЫЙ КРИТИК ПОЭЗИИ

Аннотация. Критические взгляды Озода Шарафиддинова на поэзию рассмотрены с точки зрения системно-структурного анализа в контексте духа времени и развития поэтического мышления. Особое внимание уделено его подходу к поэтическому содержанию, системе образов, художественным деталям и литературным традициям, а также применению интертекстуального и компаративного анализа. В результате выявлена инновационная методология, актуальная для современной литературоведческой критики.

Ключевые слова: озод шарафиддинов, поэтическая критика, системный анализ, структурный подход, поэтическое мышление, интертекстуальный анализ, литературная традиция, инновационная методология.

OZOD SHARAFIDDINOV AS AN INSIGHTFUL CRITIC OF POETRY

Abstract. Ozod Sharafiddinov’s critical perspectives on poetry are analyzed through a systematic-structural approach, considering the evolution of poetic thought and the spirit of the era. His focus on poetic content, imagery, artistic details, and literary tradition is revealed via intertextual and comparative analysis. The study demonstrates that Sharafiddinov’s critical model offers an innovative methodological foundation for contemporary literary criticism.

Keywords: ozod sharafiddinov, poetry criticism, systematic analysis, structural approach, poetic thought, intertextual analysis, literary tradition, innovative methodology.

O‘zbek adabiy tanqidchiligida Ozod Sharafiddinov nomi, avvalo, haqiqat va adolat mezonlariga tayanadigan barqaror tanqidiy pozitsiyasi, poetik tafakkur va adabiy jarayonlar mohiyatiga chuqur kirib borishi bilan ajralib turadi. Soatmurodova tadqiqotlari ko‘rsatganidek, Sharafiddinov ijodkor shaxsiyatiga hurmat, estetik tahlil va ijtimoiy mas’uliyat tamoyillariga asoslanadi.[1] She’riyat tanqidchiligida esa, aynan individual poetik olamlarni ochib berish, ularni jamiyat va zamon kontekstida xolis baholash bilan bog‘liq ziddiyatlar yuzaga keladi. Bu muammolar, asosan, adabiy mezonlarning o‘zgaruvchanligi, poetik innovatsiyalarning an’anaviy tafakkur bilan to‘qnashuvi hamda tanqidchining o‘z zaminiga sodiqligini saqlab qolish zarurati bilan bog‘liq.

Tahlilimizga ko‘ra, Sharafiddinovning ilmiy merosini zamonaviy adabiyotshunoslik mezonlari asosida yoritish uchun tanqidiy qarashlarning tarkibiy qatlamlarini aniqlash lozim. Umidaxon izlanishlarida ham turg‘un poetik shakllar va ularning zamonaviy yangilanishi, Sharafiddinov tomonidan tanqidiy tahlil obyektiga aylangan.[2] Shundan kelib chiqib, biz tadqiqotda tizimli-strukturaviy yondashuv asosida Sharafiddinov she’riyat tanqidining asosiy konseptual yo‘nalishlari va tanqidiy mezonlari aniqlanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – Ozod Sharafiddinovning she’riyatga oid tanqidiy qarashlarini zamon ruhi va poetik tafakkur rivoji bilan uyg‘unlikda tizimli-strukturaviy

[1] Soatmurodova S. Ozod Sharafiddinov – haqiqat va tanqid falsafasi namoyandasi // Young Scientists. – 2026. – Vol. 4, No. 9. – B. 73; Soatmurodova S. Ozod Sharafiddinov – o‘zbek adabiy tanqidchiligida mustaqil tafakkur timsoli // Young Scientists. – 2026. – Vol. 4, No. 9. – B. 74–75.

[2] Umidaxon A. Ozod Sharafiddinov asarlaridagi so‘z-kiritmalar // UzMU xabarlari. – 2025. – T. 1, № 1.8.1. – B. 176–178.

tahlil qilishdir. Bunda Sharafiddinov tanqidiy merosining zamonaviy adabiyotshunoslik uchun tutgan o‘rni, tanqidiy tahlil usullari va poetik mezonlariga e’tibor qaratilib, poetik tanqidchilikda yangi model va mezonlarni ishlab chiqish zarurati asoslab beriladi. Shu jihatlari bilan ushbu tadqiqot Sharafiddinov adabiy merosini anglash va bugungi adabiyotshunoslikda poetik tanqid metodologiyasini yangilash uchun muhim metodik negiz bo‘lib xizmat qiladi.

Ozod Sharafiddinov merosini o‘rganishda ikki asosiy yondashuv mavjud: biri tanqidchining adabiy-ijtimoiy rolini, ikkinchisi esa poetik tahlildagi metodologik o‘ziga xoslikni ochib beradi. Mashhura tadqiqotida Sharafiddinov ijodining o‘zbek tanqidiy tafakkurini yangilashdagi betakrorlik jihatlari tahlil qilinadi. Unda adibning she’riyatni tahlil qilishda an’anaviy va zamonaviy mezonlarni uyg‘unlashtira olgani alohida ta’kidlanadi.[3] Aliyeva va Oltiboyeva esa Sharafiddinov faoliyatini tarixiy-ijtimoiy jarayonlar bilan bog‘liq holda baholaydi, biroq tahlil prinsiplari va usullarini chuqur ochmaydi.[4] Amankulova Sharafiddinovning shaxsiy fazilatlariga urg‘u berib, uning ijodkor va tanqidchi sifatidagi serqirraligini ko‘rsatadi.[5] Bayjol esa tanqidchining ilmiy va insoniy qiyofasini integratsiyalashgan holda tahlil qiladi, biroq poetik tahlil mezonlarini yetarlicha aniqlamaydi.[6]

Zamondoshlari va izdoshlari nuqtai nazarida Sharafiddinovning poetik tanqidchiligi o‘z davri uchun novatorlik ifodasi sifatida baholanadi. Biroq bu yangilikning strukturaviy asoslari va zamonaviy adabiyotshunoslikdagi o‘rni borasida birlik yo‘q. Tanqid va poetika muammolarida yetakchi adabiyotshunoslar Sharafiddinov tanqidiy mezonlarining universalligi va ularning she’riyat tahlilidagi samaradorligi yuzasidan bahs yuritadi.

[3] Mashhura N. Ozod Sharafiddinov And The Transformation Of Critical Discourse In Twentieth-Century Uzbek Literature // American Journal of Philological Sciences. – 2026. – Vol. 06, No. 01. – P. 106–108.

[4] Aliyeva N.Q., Oltiboyeva D.O. Ozod Sharafiddinov haqiqiy o‘zbek farzandi // Eurasian Journal of Academic Research. – 2021. – T. 1, № 9. – B. 245–247.

[5] Amankulova I. “Ozod Sharafiddinov – matonatli xalq ijodkori” // New Uzbekistan Journal of Academic Research. – 2025. – T. 2, № 1, 2-qism. – B. 81–83.

[6] Bayjol B.S. Ozod Sharafiddinov: mehr-muruvvat va ma’rifat uyg‘unlashgan siymo // Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2026. – T. 3, № 2. – B. 89–91.

Tahlil natijasida, Sharafiddinovning poetik tanqidiy qarashlari va mezonlarini tizimli-strukturaviy model asosida izchil o‘rganish borasida hali to‘liq ilmiy ishlanmalar yaratilmagan. Aynan Sharafiddinov tomonidan qo‘llanilgan tahlil mezonlarini tipologik guruhlash va ularning zamonaviy ahamiyatini ochib berish bizning izlanishimizning asosiy farqli jihatidir.

Mazkur tadqiqotda Sharafiddinovning she’riyat tanqidiga oid qarashlarini har tomonlama va tizimli o‘rganish uchun bir necha ilmiy metodologik usullar tanlandi. Avvalo, tanqidiy faoliyatni ichki tarkibiy qismlarga ajratib tahlil qilish, Sharafiddinovning poetik qarashlaridagi konseptual birliklar va ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlash imkonini berdi. Fikrimizcha, tizimli-strukturaviy yondashuv tanqidchi merosining muhim komponentlarini, shuningdek, mezonlar va tamoyillar tizimini aniq ko‘rsatib bera oladi. Shu bois, Sharafiddinovning adabiy-tanqidiy matnlari strukturasi, undan joy olgan poetik mezonlar hamda qiymatlarni o‘zaro mutanosiblikda tahlil qilish asosiy bosqich sifatida belgilandi.

Bundan tashqari, komparativ tahlil usuli orqali Sharafiddinovning tanqidiy yondashuvlari zamondoshlari va izdoshlari qarashlari bilan solishtirildi. Ushbu usul, Soatmurodova izohlaganidek, Sharafiddinov merosining o‘ziga xos va yangicha tomonlarini ochib berishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.[7] Tadqiqot jarayonida poetik tanqidchilikda ilgari surilgan metodologik yondashuvlarning tiplari, Sharafiddinov tomonidan qo‘llangan tahlil mezonlari hamda ularning adabiy jarayon uchun ahamiyati puxta o‘rganildi. Tahlilimiz ko‘rsatadiki, tanlangan metodik yondashuvlar Sharafiddinov tanqidiy qarashlarining zamonaviy adabiyotshunoslik uchun dolzarbligini aniq va asosli yoritishga xizmat qiladi.

Sharafiddinovning she’riyat tanqidchiligidagi asosiy poetik va strukturaviy asoslari tahlil qilinar ekan, uning tanqidchilik faoliyati adabiy hodisani chuqur anglash va tizimli yondashuv bilan ajralib turishi ko‘rinadi. Sharafiddinov poetikaning ichki qonuniyatlari, obrazlilik va badiiy tafakkur uyg‘unligini aniqlashga alohida urg‘u bergan. Jo‘ramirzayev

[7] Qarang: 1-snoska.

mulohazasiga ko‘ra, tanqidchi she’rni baholashda nafaqat tashqi shakl va mazmunga, balki ichki g‘oya hamda emotsional qatlamlarning o‘zaro bog‘liqligiga ham e’tibor qaratgan.[8] Bu uning tanqidiy yondashuvida poetik tahlil mezonlari tizimini shakllantirganini ko‘rsatadi.

Sharafiddinov modeli quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat: poetik mazmunni anglash, obrazlar tizimini tahlil qilish, badiiy detallarning funksional rolini aniqlash, shoir dunyoqarashi va ruhiyati bilan bog‘liq qatlamlarni ajratish, adabiy an’ana va innovatsiyalarning nisbatini belgilash. U har bir she’rni kontekstda, ya’ni o‘z davri, muallif shaxsiyati va o‘zbek poetikasining asosiy yo‘nalishlari bilan bog‘liq holda o‘rganishga intilgan.

1-jadval

Ozod Sharafiddinovning she’riyat tanqidiga yondashuvining tarkibiy qismlari

Tarkibiy qism	**Tavsif**	**Sharafiddinovda namoyon bo‘lishi**
Poetik tahlil	She’r tuzilmasini, mazmun va shakl uyg‘unligini aniqlash	Har bir she’rda poetik omillar chuqur ochib beriladi
Badiiy-estetik mezon	Estetik talablar va adabiy an’anaga munosabat	Sharafiddinov estetik mezonlarni asosiy mezon sifatida qo‘llaydi
Taraqqiyot omili	Yangi adabiy oqim va yo‘nalishlarga munosabat	Yoshlarga va yangi ijodkorlarga tanqidiy rag‘bat uyg‘otadi

[8] Jo‘ramirzayev D. Ozod Sharafiddinovning ilmiy merosi // Central Asian Journal of Academic Research. – 2023. – T. 1, № 2. – B. 22–25.

Tazkiya va baho	Adabiy-tarixiy rolini baholash	Har bir ijodkorga individual yondashuvni afzal ko‘radi
Mezonlar tizimi	Mahsuldorlik, yangilik, badiiylik darajasi	An’anaviy va zamonaviy mezonlarni uyg‘unlashtiradi
Intertekstual tahlil	She’rda boshqa matnlar va motivlarga ishora	Sharafiddinov she’rlarni boshqa adabiy manbalar bilan bog‘liq tahlil qiladi

She’riyat tahlilida Sharafiddinov tomonidan qo‘llanilgan mezonlar – badiiy konsepsiyaning yaxlitligi, til va uslub aniqligi, obrazlarning original hamda tipikligi, estetik ta’sirchanlik va g‘oyaviy aniqlik asosida tavsiflanadi. Bayjol tadqiqotida ham bu jihatlar, xususan, insonparvarlik va ma’rifiylik tamoyillarining poetik tahlilga integral tarzda singdirilishi alohida ta’kidlanadi.[9]

Sharafiddinovning tanqidchilik faoliyati zamonaviy adabiyotshunoslik uchun nazariy qamrov va metodologik aniqlikning muhim namunasi bo‘lib xizmat qiladi. Uning poetik tanqidga oid yondashuvi tafakkur va badiiyat uyg‘unligini, tanqid va ijodkorlikning o‘zaro aloqasini chuqurlashtirishga zamin yaratdi. Sharafiddinov poetik tanqid mezonlarida o‘ziga xoslik va innovatsiyaga intilish, matnni ko‘p qatlamli o‘qish tamoyillarini ilgari surgan.

Biz taklif etayotgan tizimli-strukturaviy model asosida poetik tanqidchilikni zamonaviy mezonlar – poetiklik va badiiy tafakkur uyg‘unligi, innovatsion izlanish, intertekstual yondashuv, shaxs-ijtimoiy kontekstda tahlil qilish kabi parametrlarga asoslash mumkin. Bu model, Sharafiddinov tajribasidan saboq olib, hozirgi

[9] Bayjol B.S. Yuqorida keltirilgan manba (6-snoska). – B. 89–91.

adabiyotshunoslik oldida turgan nazariy va amaliy masalalarni hal etishda samarali metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Sharafiddinovning she’riyat tanqidchiligidagi ilmiy merosi o‘zbek poetikasida nazariy qamrov va tafakkur kengligini namoyon etadi. Tizimli-strukturaviy yondashuv Sharafiddinov metodini zamonaviy tahlil mezonlariga mos innovatsion model sifatida baholashga asos beradi. Bu yondashuv she’rni ko‘p qatlamli, kontekstual-referensial anglashni, poetik tafakkur va badiiy tafsilotlar o‘zaro bog‘liqligini chuqur ochib berishga xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar sifatida, o‘zbek adabiyotshunosligida poetik tanqid metodologiyasini zamonaviy tizimli model asosida qayta ko‘rib chiqish, Sharafiddinov tahlil mezonlarini poetik matnlarni o‘rganishda aniq algoritm sifatida joriy etish maqsadga muvofiq. Yangi avlod tanqidchilarini tayyorlashda Sharafiddinov merosiga asoslanib, poetiklik, intertekstual yondashuv va komparativ tahlil tamoyillarini didaktik dasturlarga kiritish samarali bo‘ladi. Adabiy jarayon monitoringida shoir va tanqidchi o‘zaro munosabatlarining nazariy asoslarini ishlab chiqishda Sharafiddinov tahlil modelidan foydalanish zamonaviy ijodiy muhitni to‘g‘ri baholash imkonini beradi.

Kelgusida Sharafiddinovning poetik tanqid yondashuvini boshqa milliy adabiyotlar tanqidiy an’analari bilan qiyosiy o‘rganish, uning modelini proza, dramaturgiya va yangi adabiy janrlarga tatbiq etish istiqbolli yo‘nalish sanaladi. Bu kabi izlanishlar o‘zbek adabiyotining nazariy va amaliy imkoniyatlarini kengaytiradi, tanqidchilik madaniyatini zamonaviy bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aliyeva N.Q., Oltiboyeva D.O. Ozod Sharafiddinov haqiqiy o‘zbek farzandi // Eurasian Journal of Academic Research. – 2021. – T. 1, № 9. – B. 245–247. – DOI: 10.70413/ejar-v01-i09-s740

2. Amankulova I. “Ozod Sharafiddinov - matonatli xalq ijodkori” // New Uzbekistan Journal of Academic Research. – 2025. – T. 2, № 1, 2-qism. – B. 81–83. – DOI: 10.70413/yoitj-v02-i01-s37985

3. Bayjol B.S. Ozod Sharafiddinov: mehr-muruvvat va ma’rifat uyg‘unlashgan siymo // Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2026. – T. 3, № 2. – B. 89–91. – DOI: 10.70413/cajmrms-v03-i02-s48221

4. Jo‘ramirzayev D. Ozod sharofiddinovning ilmiy merosi // Central Asian Journal of Academic Research. – 2023. – T. 1, № 2. – B. 22–25. – DOI: 10.70413/cajar-v01-i02-s34799

5. Mashhura N. Ozod Sharafiddinov And The Transformation Of Critical Discourse In Twentieth-Century Uzbek Literature // American Journal of Philological Sciences. – 2026. – Vol. 06, No. 01. – P. 106–108. – DOI: 10.37547/ajps/volume06issue01-27

6. Soatmurodova S. Ozod sharafiddinov – haqiqat va tanqid falsafasi namoyandasi // Young Scientists, Vol. 4, No. 9 (2026). – 2026. – B. 73. – DOI: 10.70413/yo-v04-i09-s85293

7. Soatmurodova S. Ozod sharafiddinov – o‘zbek adabiy tanqidchiligida mustaqil tafakkur timsoli // Young Scientists, Vol. 4, No. 9 (2026). – 2026. – B. 74–75. – DOI: 10.70413/yo-v04-i09-s85294

8. Umidaxon A. Ozod sharafiddinov asarlaridagi so‘z-kiritmalar // UzMU xabarlari. – 2025. – T. 1, № 1.8.1. – B. 176–178. – DOI: 10.69617/nuuz.v1i1.8.1.8804